

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság:

Bánáti István
Bolvári Csaba
Knipl István
Wicker Erika

A kötet szerkesztője:

KNIPL ISTVÁN

Tördelés, tipográfia:

Knipl István

Nyomdai előkészítés:

Kis László

Borítóterv:

Wicker Erika, Zalatnai Pál, Takácsné Stalter Judit

ISBN 978-963-12-6821-8

Kiadja Császártöltés Község Önkormányzata
Felelős kiadó: Takácsné Stalter Judit polgármester

Borító:

Előlap: Ünnepi felvonulás a 20. század elején
Hátlap: Bajai utca a 20. század elején

CSÁSZÁRTÖLTÉS 2.

CSÁSZÁRTÖLTÉS 2.

CSÁSZÁRTÖLTÉS TÖRTÉNETE
1918 ÉS 1948 KÖZÖTT

Császártöltés
2016

TARTALOM

Köszöntő (<i>Takácsné Stalter Judit</i>)	7
Császártöltés község történeti adattára 1918 – 1948 (<i>Bolvári Csaba – Knipl István</i>)	9
Közéleti személyiségek császártöltésen 1918 – 1948 (<i>Bolvári Csaba</i>)	110
A Volksbund helyi csoportja és SS-toborzások Császártöltésen (<i>Knipl István</i>)	124
Kényszermunka, azaz a Málenkij robot (<i>Knipl István</i>)	142
Császártöltésiek oroszországi fogságban (<i>Bolvári Csaba</i>)	150
Kollektív bűnösség és büntetés (<i>Knipl István</i>)	163
A kitelepítésben érintett császártöltési lakosok (<i>Bolvári Csaba</i>)	176
Mozaikok	217
Községünkről írták – 1860-ban: Császártöltés Pest-Solt megye település-statisztikai leírásában (<i>Wicker Erika</i>)	218
Községünkről írták – 1864 – 1865-ben: Császártöltés Pesty Frigyes helynévtárában (<i>Wicker Erika</i>)	227
Községünkről írták – 1877-ben: Császártöltés Galgóczy Károly monográfiájában (<i>Wicker Erika</i>)	238
Községünkről írták – 1910-ben: Császártöltés „a Borovszky”-ban (<i>Wicker Erika</i>)	242
Községünkről írták – 1930-ban: Császártöltés Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetőjében és címtárában (<i>Wicker Erika</i>)	245
A vörös terror császártöltési származású áldozata (<i>Bolvári Csaba</i>)	251
Egy meg nem épült vasútvonal története (<i>Knipl István</i>)	256
Leventeegyesület császártöltésen (<i>Knipl István</i>)	259
Adalékok a tűzoltóság történetéhez (<i>Knipl István</i>)	262
A kötet szerzői	267
Képek	269
Jegyzet	289

Knipl István

LEVENTEEGYESÜLET CSÁSZÁRTÖLTÉSEN

A leventeszervezetek létrejöttét az 1921. évi LIII. törvénycikk (1921. december 19.), a testnevelési törvény alapozta meg. A törvény és a hozzá kapcsolódó végrehajtási rendelet (a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium 9000/1924. számú rendelete) szerint minden 12 és 21 év közötti fiú, aki nem olyan iskolába járt, ahol a testnevelés kötelező volt, köteles hetente egy bizonyos óraszámot (heti két, majd négy órát) gimnasztikai gyakorlatokkal tölteni. A gyakorlatozás színtere a helyi leventeegyesület volt. A települések előjárósága köteles volt nyilvántartani az érintetteket, ellenőrizte a foglalkozásokon való megjelenést, az indokolatlan hiányzást pénzbüntetéssel szankcionálhatta. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 52.000/1924. sz. rendelete alapján a leventeköteles fiatal legalább öt, de legfeljebb nyolc hónapon keresztül volt köteles heti két óra testgyakorlást végezni. Ezt a 800/1935. sz. rendelet nyolc hónapon, de legfeljebb kilenc hónapon keresztül heti három órán át tartó testgyakorlásra módosította. Az ifjúság fizikai nevelése mellett fontos feladat volt a leventeoktatók számára a leventeifjak vallási nevelése is. Megjelenésük a (felekezetüknek megfelelő) istentiszteleteken kötelező volt. A leventeegyesületekben elvégzett képzés lényegében honvédelmi előképzésnek tekinthető. 1939-ben az Országgyűlés új honvédelmi törvényt (1939. évi II. tc.) fogadott el, amely a teljes iskolai ifjúság számára kötelezővé tette a leventeszolgálatot. A törvény a 10–19 éves lányok számára is megengedte az önkéntes belépést. Ezt formálisan a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 9800/1943.sz. rendelete tette lehetővé.

A leventeköteles korú fiatalokat korcsoportokra osztották. A korcsoportokban különböző ismeretanyagok elsajátításával egészítették ki a fizikai gyakorlatozást. A legkisebbek, a leventeapródok (12–14. év) a sport mellett vallásos, erkölcsös, nemzeti szellemű nevelésben részesültek. A következő korcsoportba az ifjúleventék tartoztak (15–17. év), akik alaki és alapfokú katonai kiképzést is kaptak. A záró korcsoport, a leventelegények (18. év felett) kiképzésébe bekerültek a harcászati ismeretek és a menetgyakorlatok is. A korcsoportokban elsajátított ismereteket leventepróban ellenőrizték. A sport- és alaki foglalkozások rendszerint a település sportpályáján zajlottak le, amennyiben ilyen nem állt rendelkezésre, településszéli legelőkön gyakorlatoztak. Lőteret mindenhol kialakítottak. Választható jelleggel egyéb sportágakat is lehetett a leventeegyesületekben folytatni (úszás, kerékpározás, ökölvívás, birkózás).

Az oktatók helyi tanárok, előjárók, sok esetben azonban tényleges tiszték voltak. Az egyesület működéséhez a formaságok is hozzátartoztak. A kötelező köszönés a „*Szebb jövőt!*”, míg az erre adandó válasz az „*Adjon Isten!*” volt. Az ifjúság életét az ún. levente tízparancsolat és a -fogadalom szabályozta. A leventemozgalom végét az Ideiglenes Nemzeti Kormány 529/1945. számú miniszterelnöki rendelete jelentette. Ez feloszlatta és betiltotta a leventeintézményt. Az egyesületek vagyonát felmérték, zár alá vették, majd elkobozták. A leventevezetőket gyakran népbíróóság elé állították.

A császártöltési leventeegyesület működéséről jelenleg igen keveset tudunk. A levéltárakban alig maradtak fenn dokumentumok, mivel az egyesület iratai, számadási okmányai, pénztárcái az oroszok faluba érkezése után eltűntek.²²⁷ Valószínűsíthetjük, hogy az egyesület működése megfelelt a törvényi előírásoknak. A mozgalom Császártöltésen is megszervezte a leventekötelezettek életét, a testmozgástól kezdve a vasárnapi templomba járásig. „Minden vasárnap kellett templomba menni, mert ha nem, akkor »kib...tak« az emberrel” – idézte fel emlékeit egy egykori császártöltési levente.²²⁸ A leventék Császártöltésen is egyenruhában jártak a templomba, „közösen, leventesapkában, leventeingben.”²²⁹ A gyakorlatozás egyik napja vasárnap volt: „Templom után volt, amikor gyakorlatoztunk, puskafozás meg ilyenek, sorakozás” – emlékezett az adatközlő.²³⁰

Az 1920–1930-as évek idején kifejtett működésről nincsenek részletes adatok. 1926-ban a leventeegyesület kérelmet nyújtott be a képviselőtestülethez sportpálya felállítása ügyében, valamint a község hozzájárulását kérte a leventeversenyen való részvételhez.²³¹ 1934-ben rendelkeztek a leventeoktatók fizetésének felére csökkentéséről.²³² 1935-ben a leventék országos versenyen vettek részt.²³³ Az egyesület elhelyezése az 1930-as évek közepére sem oldódott meg, ugyanis 1936-ban kérelmet intéztek a képviselőtestülethez egy leventeotthon felállítása iránt.²³⁴

Az 1940-es évekből több információval rendelkezünk. Kijelölték a levente gyakorlótér területét, majd megkezdődött a levente lőtér építésének szervezése.²³⁵ A lőtér építése elhúzódott, 1943-ban több alkalommal is kérvényt nyújtottak be 20 000 db téglára: „a mai nehéz világban több évi fáradságos munka után sikerült a lőtérhez szükséges összes építési anyagot megszerezni 20 000 db téglá kivételével”. A hiányzó téglák miatt nem lehetett ugyanis befejezni az építkezést, a már beszerzett anyagokat pedig az időjárás veszélyeztette. A M. Kir. Ipari Anyaghivatal végül kiutalta az építkezéshez szükséges mennyiséget.²³⁶ 1942-ben felmerült egy levente lócsarnok építése is.²³⁷

1940-ben a leventék kiképzésében a községi tisztviselők is részt vettek. Jónás Márton segédjegyző volt a levente főoktató (II. csoport oktatója). Vári Mátyás jegyző a testnevelési bizottság elnökeként folyamatosan segédkezett a kiképzésben, a többi községi tisztviselő korábban katonai szolgálatot nem teljesített, de mint segédoktatók tevékenyen részt vettek a leventeoktatásban.²³⁸ A leventebizottság tagjai az 1940-es évek elején Simon Mátyás, Dr. Krammer Donát, Epres István, Jónás Márton, Gönci József, Heibl Ferenc, Török Antal, Bergmann Márton, Walter István, Petz István,

²²⁷ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1945. 06. 09.

²²⁸ Az interjút készítette: Knipl István 2002

²²⁹ Az interjút készítette: Knipl István 2002

²³⁰ Az interjút készítette: Knipl István 2002

²³¹ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1926. 01. 20., 1926. 005. 26.

²³² MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1934. 03. 06.

²³³ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1935. 07. 30.

²³⁴ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1936. 01. 22.

²³⁵ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1940. 02. 26.

²³⁶ MNLBKML V.312. 1366/1943.

²³⁷ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1942. 11. 10.

²³⁸ MNLBKML V.312. 28/1940.

Várszegi János és Schveibert András voltak. Az 1943. évi zárszámadás alapján képet kaphatunk az egyesület bevételeiről. Ezen évben a bevétel 848 pengő 91 fillér, a kiadás 789 pengő 74 fillér, a maradvány 59 pengő 17 fillér volt.²³⁹

A leventeegyesület feloszlatakor leltárt készítettek a leventék vagyonáról (az egyesület volt elnöke Epres István igazgató-kántortanító, Vári Mátyás vezetőjegyző, Glocker János községi bíró, Villányi János irodatiszt jegyzőkönyvvezető). A vagyonelemeket, amelyek az újonnan épült elemi iskola egy termében kialakított ideiglenes leventehelyiségben voltak, zár alá vették. A leltár felvételekor a volt elnök felhívta a figyelmet, hogy az oroszok érkezése után, itt-tartózkodásuk során nap-nap után tűntek el dolgok. A legtöbb felszerelési tárgynak akkor veszett nyoma, amikor az orosz parancsnokság kórházat telepített be az iskolába. Az egyesületnek az alábbi vagyontárgyai maradtak meg: 1 nagydob, 1 cintányér, 1 egyszárnyas szekrény, 1 kétszárnyas szekrény, 1 egészségügyi láda, 1 háromszögelő, 1 füles labda, 1 pingpongasztal, 1 zászló, 1 vastag kötél, 15 keretes kép, 12 keret nélküli kép, 3 asztal, 2 fogas, 1 lámpa, 3 pad, 1 hordágy, 7 pár gumicipő, 7 pár futballbőrcipő, 12 futballdressz, 2 dobósúly, 1 háló, 1 futballbelső gumi, 1 külső gumi, 2 stopperóra, 125 különböző könyv. Készpénzmaradvány 170 pengő 65 fillér, az összegről hivatalos feljegyzés nem maradt, a pénz Kusztor István egyesületi pénztárnoknál volt, akit köteleztek, hogy az összeget a községi pénztárba fizesse be.²⁴⁰ Az egyesületet 1945. június 9-én oszlatták fel.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára

MNLBKML V.312. Császártöltés nagyközség iratai 1893 – 1949.

MNLBKML V.312. Császártöltés község önkormányzatának közgyűlési jegyzőkönyvei 1-6. kötet. 1918-1946

²³⁹ MNLBKML V.312. 374/1974.

²⁴⁰ MNLBKML V.312. Közgyűlési jegyzőkönyv 1945. 06. 09.